

Mirella Wartini
Uniwersytet Śląski

ROSYJSKIE CZASOWNIKI AKCJI DWUKIERUNKOWEJ
Z OKREŚLNIKAMI KROTNOŚCI OGRANICZONEJ
NA MATERIALE CZASU PRZESZŁEGO

W niniejszym artykule podejmuję próbę przedstawienia kwestii użycia czasowników akcji dwukierunkowej z określnikami krotności ograniczonej w języku rosyjskim (grupy centralnej i peryferyjnej)¹. Zbadam w nim warunki użycia czasowników akcji dwukierunkowej z określnikami krotności ograniczonej (grupy centralnej i peryferyjnej) na materiale form czasu przeszłego w języku rosyjskim. Do celów niniejszego artykułu wykorzystalam przykłady kontekstów zawierającymi określniki krotności ograniczonej z rosyjskich korpusów komputerowych².

Artykuł składa się z dwóch części. W pierwszej części przedstawiam koncepcje aspektologów na temat akcji dwukierunkowej i czasowników dwukierunkowych. Część druga poświęcona jest prezentacji przykładów czasowników akcji dwukierunkowych w kontekście krotności ograniczonej z grupą centralną i peryferyjną. Opierając się na pracach Adrie Barentsena prezentuję czynniki, które wpływają na wybór formy aspektowej czasowników w kontekście krotności ograniczonej. W części drugiej prezentuję również przykłady potwierdzające działanie czynnika „anulowania

¹ Adrie Barentsen dzieli określniki krotności ograniczonej na grupy: grupa centralna: *два раза, дважды, несколько раз, пару раз*; grupa peryferyjna: *много раз, многократно, сколько раз, столько раз, не раз, неоднократно*; grupa negatywna: *ни разу, ни раз, разу*; określniki kompleksowe: *три раза в неделю*; grupa zmodyfikowana: *еще два раза, уже четыре раза*. W: А. Барентсен: *Об обстоятельствах ограниченной кратности действия в русском языке*. Часть 1. „Studies in Russian Linguistics” („Studies in Slavic and General Linguistics”. Vol. 17). Amsterdam–Atlanta 1992, s. 7–9.

² Konteksty zawierające rosyjskie czasowniki akcji dwukierunkowej z określnikami krotności ograniczonej zaczerpnięty został z różnych źródeł: korpusy tekstów rosyjskich (Национальный Корпус Русского Языка — НКРЯ, Корпус Библиотеки Максима Мошкова). Zebrałam 2000 przykładów kontekstów czasowników akcji dwukierunkowej z określnikami krotności ograniczonej w języku rosyjskim.

efektu”³, co wiąże się z użyciem formy niedokonanej w kontekście ograniczonej krotności, oraz czynniki wpływające na użycie form dokonanych w kontekście z określnikami krotności ograniczonej.

Do określenia grupy semantycznej czasowników dwukierunkowych wprowadzone zostały w literaturze przedmiotu terminy *two-way-action*, *глаголы двунаправленного действия*, *глаголы устраненного результата*, *глаголы обратимого действия*⁴.

Czasowniki akcji dwukierunkowej wyrażają akcję, której skutki nie są aktualne w chwili mówienia, tj. są zniesione przez zrealizowanie akcji o ukierunkowaniu przeciwnym⁵, por.:

(1) Заказ был принят. Нетерпеливая Женя **несколько раз открывала** дверцу приемного шкафа пневматической почты высотного дома. Однако шкаф был пуст (А.П. Казанцев: *Полярная мечта*; БМ).

(2) **Дважды поднимал** телефонную трубку и дважды клал его на место. (Эрик ван Лустобаде: *Зеро*).

(3) Спал хорошо, хотя **несколько раз просыпался** — боялся, что не услышит будильника. Проснулся ровно в семь от звона будильника (Р.Н. Ким: *По прочтении сжечь*; БМ).

Do czasowników dwukierunkowych odnoszą się czasowniki ruchu dopuszczające realizację akcji w przeciwnym kierunku typu: *уходить—приходить*, *подниматься—опускаться*, *входить—выходить*, *приезжать—уезжать*, *открывать—закрывать*, czasowniki przemieszczenia subiekту lub obiektu typu: *братъ—возвращать*, *давать—забирать*, *надевать—снимать*, *поднимать—спускать*, wyrażające przejście z jednego stanu w drugi typu: *просыпаться—заснуть*.

W antonimicznych parach obie formy czasowników oznaczają kierunki działania subiekту, przy czym pierwsza forma oznacza akcję w jednym kierunku, której znaczenie jest zniesione akcją drugiego w kierunku przeciwnym. Marina Głowińska traktuje znaczenie akcji dwukierunkowej

³ J. Stawnicka: Czynniki „anulowania efektu”, a wybór aspektu w kontekście krotności ograniczonej w języku polskim. „Śląskie Studia Lingwistyczne”. Red. K. Kleszczowa, J. Sobczykowa. Katowice 2003, s. 75.

⁴ J. Forsyth — *two-way-action* (J. Forsyth: *A Grammar of Aspect. Usage and Meaning in the Russian Verbs*. Cambridge 1970, s. 78–82), J.W. Paduczewa — *глаголы двунаправленного действия*, (Е.В. Падучева: *Семантические исследования*. Москва 1996, s. 22), M.J. Głowińska (M.Я. Гловинская: *Семантические типы видовых противопоставлений русского глагола*. Москва 1982, s. 122), G.M. Zeldowicz *глаголы устраненного результата* (Г.М. Зельдович: *Конативные глаголы устраненного результата: два функциональных глагольных класса*. „Przegląd Rusycystyczny”, 2003 nr 1, s. 98.); A. Barentsen — *глаголы обратимого действия* (А. Барентсен: *Об обстоятельствах ограниченной кратности...*, s. 18).

⁵ J. Stawnicka: Czynniki „anulowania efektu”..., s. 75.

jako jeden z typów znaczenia ogólnofaktycznego⁶ oznaczającego działanie w nieokreślonym momencie w przeszłości i wyrażającego anulowanie rezultatu przeciwnie skierowanym działaniem: *Ко мне приходил товарищ (приходил-прииёл и потом уиёл)*⁷.

O wyborze formy aspektowej w kontekście z określnikami krotności ograniczonej decyduje znaczenie leksykalne czasownika⁸. Semantyczna grupa czasowników dwukierunkowych charakteryzuje się tendencją występowania w kontekście krotności ograniczonej w aspekcie niedokonanym.

Dla wyrażenia informacji o ilości i liczbie zdarzeń (określonej lub nieokreślonej) wyrażanych predykatem Renata Grzegorzyczkowa używa terminu „określniki frekwentatywne”⁹. Ilość zdarzeń określana przez określnik frekwentatywny może być niesprecyzowana bądź sprecyzowana przez podanie liczby zdarzeń (ile razy) lub przez wskazanie na czas, w którym akcja przebiega (jak często, co jakiś czas). Podstawowymi wykładnikami frekwentatywności niesprecyzowanej są przysłowki: *часто, редко, з редко, nieraz*, które komunikują o tym, że zdarzenia dokonują się wiele razy w pewnych odstępach czasu. Określenia precyzujące podają dokładnie liczbę zdarzeń nazywanych przez predykat i obejmują trzy grupy. Pierwsza grupa określeń frekwentatywnych precyzuje liczbę zdarzeń w ujęciu wąskim, obejmując wyrażenia komunikujące „ile razy” dokonała się czynność: *dwa razy, двукrotnie, trzy razy, trzyкратно*. W ujęciu szerokim są to wyrażenia informujące, „który raz z rzędu” odbywa się zdarzenie komunikowane przez predykat (*po raz piąty*) oraz wyrażenia informujące, „za którym razem” zaszło zdarzenie nazywane przez predykat (*za piątym razem, за десятиым razem*).

Adrie Barentsen podkreśla zależność wyboru formy aspektowej od typu tekstu w, którym występują określniki krotności ograniczonej¹⁰. W narracyjnym typie tekstu występują czasowniki dokonane, chociaż nie wyklucza się użycia form niedokonanych por.:

(4) Он закрыл дверь, зажег свет, **моргнул несколько раз**, сел за свой стол и поднял трубку (Ф. Форсайт: *Переговоры*; БМ).

⁶ Głowinska wyróżnia trzy typy znaczeń ogólnofaktycznych: ogólnofaktyczne rezultatywne, ogólnofaktyczne dwukierunkowe, ogólnofaktyczne niezultatywne — М.Я. Гловинская: *Семантические типы видовых противопоставлений...*, s. 117.

⁷ Tamże, s. 122.

⁸ Jurij Masłow wysuwa tezę o zasadniczym związku między semantyką formy aspektowej, a semantycznym znaczeniem czasownika — Ю.С. Маслов: *Вид и лексическое значение глагола в современном русском языке*. „Известия АН СССР”. Серия литературы и языка. 1948 № 7, s. 303–316.

⁹ R. Grzegorzyczkowa: *Problemy kwantyfikacji w grupie werbalnej*. W: *Liczba, ilość, miara*. Materiały Konferencji Naukowej w Jadwisinie, 11–13 maja 1972. Red. Z. Topolińska, M. Grochowski. Wrocław–Warszawa–Kraków 1973. s. 88.

¹⁰ A. Барентсен: *Об обстоятельствах ограниченной кратности...*, s. 14.

(5) Недавний разговор с Ворониным оставил неприятный осадок. **Иван несколько раз вставал**, прохаживался, то и дело поглядывал на часы (В.М. Михайловский: *Тени Королевской впадины*; БМ).

W retrospektywnym typie znaczenie częściej występują obie formy aspektu. Na wybór aspektu wpływa zależność między akcją a jej skutkami. O wyborze aspektu niedokonanego decyduje fakt przebiegu akcji, a nie jej rezultat, por.:

(6) За годы супружества Джо **несколько раз поднял** на её руку, когда она позволила себе перечить ему (С. Кинг: *Кадже*; БМ).

(7) Мы молчали, **я несколько раз поднимал** глаза, встречался со взглядом отца, и взгляд этот был очень жалостливый (В. Войнович: *Два товарища*; БМ).

Jednym z czynników, który ma wpływ na użycie w kontekście krotności ograniczonej formy dokonanej lub niedokonanej czasownika jest czynnik anulowania efektu¹¹. Akcja dwukierunkowa jest możliwa tylko przy realizacji akcji znoszącej rezultat akcji poprzedniej, por.:

(8) **Я приходила к нему домой три раза** и не было повода для серьёзных волнений, но в четвёртый раз, это было в январе, он прямо на моих глазах превратился в зверя, и я была вынуждена что-то сделать (Р. Стаут: *Отравление*; БМ).

(9) Я плохо спал ночью, **вставал несколько раз** пил воду, принимал лекарства, и вот к утру меня осенило (Владимир Матлин: *Афродита, или Атака на Пыньчой*. Вестник США; НКРЯ).

Przeciwne działania mogą być wyrażone dwiema formami czasowników, z których każda wyraża jedną z akcji składowych. Takie przedstawienie akcji zwiększa obrazowość przebiegającego procesu dwukierunkowego, por.:

(10) Я её там в шкафу, **раз пять снимал, надевал и опять снимал** (В. Белоусова: *По субботам не стреляю*. 2000; НКРЯ).

(11) **Ферфакс два раза поднимал на него глаза и снова опускал**, не сказав ни слова (Д. Лондон: *Рожденная в ночи*; БМ).

(12) **Несколько раз я открывал и снова закрывал глаза**, пока не увидел единственно воду — и тогда заснул на удивление спокойным, безмятежным сном (Ю. Петкевич: *Живые цветы зимой*; НКРЯ).

(13) Снова повторялось сечение. Он и Лобова **несколько раз переходил** из Камчатки на первую парту **и обратно** (Н. Помяловский: *Очерки бурсы*; БМ).

¹¹ А. Барентсен: *Роль лексического значения глагола при выборе вида в контексте ограниченной кратности*. В кн.: *Семантика и структура славянского вида*. Ред. С. Кароляк. Kraków 1997, s. 8.

(14) Малиновое солнце застыло в небе. **Я несколько раз засыпал и просыпался**, пока не заметил, что оно медленно клонится к западу (Д. Вэнс: *Шум*; БМ).

Do czasowników dwukierunkowych odnoszą się czasowniki ruchu niez-
determinowanego ze znaczeniem „tam i z powrotem”¹², por.:

(15) Поэтому счастьем оказалось, что папа **наш ездил за границу**, и не один, а с оркестром (С.Спивакова: *Не всё*; НКРЯ).

Часовники ruchu niezdeterminowanego niezależnie od użycia z określnikami lub bez nich wyrażają ruch dwufazowy. W połączeniu z czasownikami niezdeterminowanymi występują określniki krotności ograniczonej grupy centralnej¹³, por.:

(16) **Командир Байэрсокс до МКС четырежды летал на орбиту**, трижды выходил в открытый космос, дважды участвовал в уникальных операциях по ремонту телескопа Хаббл. Большой опыт и у бортинженера Бударина, он дважды подолгу работал на станции Мир, пять раз выходил в космос (С. Лесков: *Наш космонавт здоров, но в космос не выйдёт*. Известия; НКРЯ).

(17) **Несколько раз ходил** на „Павших и живых” — спектакль, который брал за душу, несмотря на то, что в целом это просто поэтическое представление (Е. Киселев: *Таганка прошла через мою судьбу*. Известия; НКРЯ).

(18) Ушёл и ушёл. Я к нему **несколько раз ездила**, пыталась встряхнуть, поставить на ноги, думала вернётся... А ему хоть бы хны, завел себе чешку-буфетчицу и живёт с ней, на еду и выпитку хватает, больше ничего не надо (Д. Каралис: *Дела семейные*; БМ).

(19) Николай Ребров **три раза бегал** от буфета к столу, три раза заглядывал в зал, на сестру Марию (В. Пишков: *Пейрус-озеро*; БМ).

Wzmocnienie działania czynnika anulowania efektu ma miejsce w przypadku kontekstowego występowania dwóch poziomów realizacji rezultatywności akcji¹⁴. Akcja realizująca się w kontekście krotności ograniczonej niekoniecznie prowadzi do osiągnięcia rezultatu. Odnosi się do poziomu pierwszego. Brak osiągnięcia oczekiwanego rezultatu odnosi się do poziomu drugiego, por.:

¹² J. Stawnicka: *Aspekt — iteratywność — określniki kwantyfikacyjne*. Katowice 2007, s. 62.

¹³ Określniki krotności ograniczonej grupy centralnej obejmują sześć podgrup, w każdej z nich wymienia się kilka wariantów: *несколько, два (дважды, два раза), три (троекратно, трижды, три раза), четыре (четырежды, черыре раза), од пяти до ста раз, сто и выше*. Patrz A. Барентсен: *Об обстоятельствах ограниченной кратности действия в русском языке...*, s. 11–12, 29–54.

¹⁴ J. Stawnicka: *Глаголы двунаправленного действия с обстоятельствами ограниченной кратности в русском языке*. „Przegląd Rusycystyczny” 2002, nr 3, s. 104.

(20) Оставшись наедине с Ричардом после обеда, он, оказывается, **несколько раз открывал** было рот, словно собираясь что-то сказать, но, к величайшему смущению Ричарда, закрывал его, не проронив ни слова (Ч. Диккенс: *Холодный дом*; БМ).

Drugim typem dwuplanowości realizacji rezultatywności akcji jest występowanie akcji paralelnych wyrażonych formami czasowników, z których każda oznacza akcję w przeciwnym kierunku¹⁵. Dążenie do osiągnięcia zamierzonego celu wyrażone jest formą niedokonaną. W tym przypadku subiekt podejmuje jednocześnie realizację paralelnej akcji, por.:

(21) Грингипон долго сокрушался об утрате. **Несколько раз приходил** под окно, чтобы повторно покопаться в кустах (Я. Арсенов: *Избранные ходы*; БМ).

(22) Пуффи **несколько раз поднимался** на поверхность, чтобы набрать в легкие воздуха, и снова опускался ловить креветок; он не упускал случая подразить огромного лангуста, что видел в норе под глыбой коралла, здесь где-то неподалеку притаилась страшная барракуда (С. Жемайтис: *Большая лагуна*; НКРЯ).

Użycie aspektu dokonanego ma wpływ na podkreślenie ważności jednej z akcji paralelnych, por.:

(23) В те дни Левичкин пришел еще несколько раз встречаться с нами (Э. Ходжа: *Хрущевцы*; БМ).

Neutralizacja działania czynnika anulowania efektu ma miejsce w przypadku automatycznej realizacji akcji w kierunku przeciwnym. Można w tym przypadku podkreślić, że realizacja akcji w kierunku przeciwnym wyklucza udział subiektu, por.:

(24) Майданов помолчал, **подбросил несколько раз** и поймал монету (П. Георгий: *Ключ без права передачи*; 1975, БМ).

(25) Я подождал там кого-нибудь из охраны, но никто как будто не собирался приходить, и я пару **раз нажал какую-то кнопку**, приняв её за звонок (Х. Мураками: *Норвежский лес*; БМ).

Приклад wskazuje, że samoistny powrót obiektu do punktu wyjścia w przypadku akcji automatycznej wyrażony jest aspektem dokonanym.

Часовники двукierunkowe mogą występować w znaczeniu konatywnym¹⁶. Poniższy kontekst zawiera wskazanie konatywności i niemożliwe

¹⁵ O dwuplanowości realizacji rezultatywności akcji patrz J. Stawnicka: *Глаголы двунаправленного действия...*, s.104.

¹⁶ O użyciu czasowników niedokonanych z określnikami krotności ograniczonej w znaczeniu konatywnym patrz.: J. Stawnicka: *Аспект — итеративность — określniki kwantyfikacyjne...*, s. 65

jest użycie formy dokonanej, ze względu na brak osiągnięcia rezultatu. Czasownik w formie niedokonanej nie wyraża akcji w dwóch kierunkach, ale jedynie nieudaną próbę osiągnięcia efektu. Użycie czasowników akcji dwukierunkowej w znaczeniu konatywnym neutralizuje działanie czynnika anulowania efektu, por.:

(26) И вдруг свеча погасла. *Служка зажег свечу несколько раз, но свеча гасла.* Всеми присутствующими овладел страх (Р. Запман Лейб: *Мораль из Праги*; БМ).

W przykładach czasowniki wyrażające akcje pozbawione rezultatu występują w znaczeniu konatywnym, które wyklucza użycie formy dokonanej.

Informacja o anulowaniu efektu poprzedzającej czynności może również oznaczać powrót subiekta do stanu początkowego, por.:

(27) Итальянский состав день ото дня менялся мало так Аль Бано (приехавший без Ромины, с которой он давно в разводе) **выходил на сцену трижды** (один раз — для дуэта с Лолитой Милявской) куда ж нам без его Фелициты (А. Братерский: *Тото да Си Си. Звезды 80-х выступают на фестивале — дискотеке в Лужниках.* Известия; НКРЯ).

W kontekście dwóch przeciwnych akcji wyrażonych antonimicznymi formami czasowników w formie osobowej następuje neutralizacja działania czynnika anulowania efektu. Osobowe formy czasowników występują w aspekcie dokonanym, por.:

(28) Хорошо! Совсем свободно! — радостно ответил Бенвенуто, и, чтобы ему поверили, **он несколько раз встал и сел.** Но с каждым разом вставать ему было всё труднее и труднее (Д. Родари: *Жельсомино в стране Лгунов*; БМ).

Zakładając porównanie wpływu czynników na użycie form aspektowych w grupie centralnej i peryferyjnej, zasadne jest wyszczególnienie grupy peryferyjnej na tle określników krotności ograniczonej. Sprecyzowana i niesprecyzowana liczba powtórzeń wyrażana grupą określników peryferyjnych występuje z aspektem niedokonanym: *много раз, многократно, неоднократно, не раз, сколько раз, столько раз, не раз и не два, сто раз, стократно, многожды*¹⁷. Wyrażenia tego typu oznaczają znaczną liczbę aktów, por.:

¹⁷ Charakterystyka określników krotności ograniczonej grupy peryferyjnej patrz A. Барентсен: *Об обстоятельствах ограниченной кратности действия в русском языке. Часть 2.* В кн.: *Dutch Contribution to the Eleventh International Congress of Slavists. Linguistics.* („Studies In Slavic and General Linguistics”. Vol. 22). Amsterdam 1994, s. 1–16.

(29) Сверх всего этого он всем нуждающимся раздавал даром хлеба. Родосцам он **неоднократно и при различных обстоятельствах давал деньги на вооружение их флота** (И. Флавий: *Иудейская война*; БМ).

(30) *Бог есть и он видит тебя. А вот его Воля. Сколько раз дрожащая рука открывала* эту магическую книгу! Потерфнный взгляд. Нешедший в ней приговор или надежду (М. Сольдати: *Первая любовь*. Америка; БМ).

W przedstawionych przykładach następuje osłabienie działania czynnika anulowania efektu ze względu na dużą liczbę powtórzeń.

W kolejnym przykładzie:

(31) Она поминутно выглядывала в окна, выбегала на крыльцо, смотрела на все стороны: **раз двадцать выходила** она с Левчинским на большую дорогу, расспрашивала на мельнице и у всех встреченных, не видел ли кто отца её в этот день (О. Михайлович Сомов: *Сказки о кладах*; БМ).

Akcje odbywające się w dwóch kierunkach mogą być przedstawione dwoma czasownikami, z których każdy wyraża akcję w kierunku przeciwnym. Takie czasowniki mogą występować z określnikami grupy peryferyjnej, por.:

(32) Что он может сказать, — ответил Мейсон. — Он взял этот револьвер дней на десять у матери, чтобы потренироваться в стрельбе. **Он неоднократно брал его и всегда возвращал обратно**, в „бардачок” её машины (Э. Стенли Гарднер: *Королева кротости*; БМ).

(33) **Стократно он искал глаза, и стократно она находила его**. То был особый грустный танец, сокровенный и бессильный (А. Барикко: *Шелк*; БМ).

(34) При том, что вы **многократно заходили** в номер 1408 и **выходили из него**. Сколько раз? Сто? Тысячу? — На очень короткие промежутки времени, — уточнил Олин... (С. Кинг: 1408; БМ)

Czynnik anulowania efektu w kontekstowym ukazaniu dwóch poziomów realizacji rezultatywności akcji zostaje wzmocniony. Realizacja akcji w kontekście z określnikami grupy peryferyjnej wyrażona jest aspektem niedokonanym, por.:

(35) Поехали мы так: живет под Кяхтой старый уважаемый доктор Сергей Николаевич В. Он **много раз выезжал** в Монголию на эпидемии (Ю.М. Корольков: *Кио ку мицу*; БМ).

Akcja dwukierunkowa w kontekście z określnikami grupy peryferyjnej może odbywać się, przy użyciu dwóch form czasowników, każda z nich odnosi się do akcji w przeciwnym kierunku, por.:

(36) Дожди **приходили и уходили столько раз**, сколько пальцев на руках и ногах четырех человек, с той поры, как последняя женщина кавуду отдала свою жизнь для того, чтобы могли жить мужчины (Э.Р. Берроуз: *Поиск Тарзана*; БМ).

W korpusach brak przykładów wyrażania automatycznej realizacji akcji w kierunku przeciwnym z określnikami określnikami grupy peryferyjnej.

Należy zwrócić uwagę na użycie czasowników akcji dwukierunkowej z określnikami grupy peryferyjnej w znaczeniu konatywnym. W tej sytuacji czasownik w formie niedokonanej wyrażający jedynie nieudaną próbę akcji wielokrotnej nie posiada znaczenia czasownika akcji dwukierunkowej. Można w tym przypadku mówić o usilnej lecz nieudanej próbie wykonania czynności, por.:

(37) О человеке, который прошёл тысячу трудных боев и выходил из них победителем. О человеке, который **сто раз погибал и не погиб** (С.А. Баруздин: *Шёл по улице солдат*; БМ).

Z określnikami grupy peryferyjnej występują czasowniki ruchu niezdeterminowanego, w znaczeniu ruchu dwukierunkowego „tam i z powrotem”. W kontekście powtarzalności z określnikami grupy peryferyjnej użycie tych czasowników posiada znaczenie ruchu dwufazowego. Można w tym przypadku podkreślić związek z czynnikami ekstralingwistycznymi. W kontekście z określnikami grupy peryferyjnej podkreślają ciągłość i długotrwałość akcji dwufazowej przedstawionej czasownikiem niezdeterminowanym w aspekcie niedokonanym. Wielokrotna liczba powtórzeń pozwala traktować nieograniczony ciąg sytuacji jako stały element codziennego życia przykład (38), bądź dłuższego okresu w przeszłości (39), por.:

(38) Пулеметчик во 2 СП. Приехал в Веймарн за день до меня. **Много раз ходил** в бой под Юрками (В.Залгалер: *Быт войны*; БМ).

(39) Вышли из поезда, не успели оглянуться, как уже новый поезд идёт. На нём и мама приехала. И хотя Светлана **много раз до этого ездила** в метро, а тут увидела маму (С.А.Баруздин: *Про Светлану*; БМ).

Informacja o wykonywaniu wielokrotnej liczby akcji podkreśla niestabnącą umiejętność wykonywania tych czynności z tą samą intensywnością, por.:

(40) И теперь он бежал так же быстро, **как бегал много раз**, спасая свою жизнь. Он почти сливался с травой (Л. Брекетт: *Грабители Скейта*; БМ).

(41) Лети машина! 21 час 23 минуты. **Сколько раз летал** над Москвой, не устаю любоваться (Г. Гуревич: *Делается открытие*; БМ)

Komunikowanie o znacznej liczbie powtórzeń wyraża znaczenie niezmienności stanu emocjonalnego. W przykładzie (41), wskazując liczbę lotów, eksponuje nieprzemijające uczucie miłości do miasta.

Przy użyciu czasowników ruchu można akcję anulującą rezultat wyrazić eksplicytnie, tzn. przy użyciu dwóch form czasowników, z których każda odnosi się do przeciwstawnych kierunków. Na akcję w przeciwnym kierunku mogą także wskazywać przysłówki (*ходил туда и обратно*), por.:

(42) Я уже **много раз ходил** в космос, и всегда возвращался (А. Шейкин: *Солдатская дорога домой*; БМ).

(43) Я посмотрел на луну и звёзды, засмеялся и пошёл к своей хижине, где хранились мои богатства. И **много раз я ходил туда и обратно**, пока моя грудь не стала выше груди Яш-Нуша на целую ладонь (Д. Лондон: *Северная одиссея*; БМ).

Pozorna równoprawność realizacji akcji realizujących się w dwóch przeciwstawnych kierunkach, może być wyrażona czasownikiem ruchu niezdeterminowanego wyrażającym jednokierunkowość w połączeniu z bezokolicznikiem. Czasownik ruchu niezdeterminowanego z bezokolicznikiem nie odnosi się do dwukierunkowości, ale nacisk skierowany jest na działanie w jednym kierunku, por.:

(44) Он блестяще знал итальянское искусство — ещё со времён своей молодости, когда **неоднократно ездил в Италию изучать** архитектуру, живопись, историю культуры (И.А. Архипова: *Музыка жизни*; НКРЯ).

(45) О, да. Я ведь **много раз ходил смотреть** её в „Белых Ночах”. Та же самая, в белом платье, с двумя косами... Это было так... Прелестно... Что весь вагон рассмеялся, а один даже крикнул, браво! (А. Киселев: *Повесть о Сонечке*; БМ).

Przekaz informacji o wielokrotnej liczbie powtórzeń akcji ma w tym przypadku znaczenie pozytywne. Podkreśla się w tym przypadku celowość realizacji serii powtórzeń. Użycie określnika grupy peryferyjnej w przykładzie (44) podkreśla płynność procesu edukacyjnego i nabytą w efekcie wiedzę subiektu. W przykładzie (45) eksponuje się powtarzalność czynności chodzenia do teatru w celu oglądania ulubionej postaci. Ze względu na wielokrotne powtarzanie się serii czynności obejmujących długi okres można czynności kwalifikować jako procesy. Akcja w kontekście ograniczonej krotności z określnikami grupy peryferyjnej w tych przykładach może posiadać znaczenie akcji zamierzonej. Subiekt w przykładzie (44) i (45) usilnie dąży jednocześnie do osiągnięcia rezultatu paralelnej akcji: *ездил чтобы изучать, ходил чтобы смотреть*.

Na zakończenie wymienię podobieństwa i różnice w oddziaływaniu czynników na wybór formy aspektowej w kontekście krotności ograniczonej z grupą centralną i peryferyjną:

— automatyczna akcja o przeciwnym ukierunkowaniu z określnikami grupy centralnej wpływa na użycie aspektu dokonanego; brak przykładów akcji automatycznej z określnikami krotności grupy peryferyjnej,

— akcja „tam i z powrotem” w kontekście z określnikami grupy centralnej i peryferyjnej wpływa na użycie czasowników dwukierunkowych w aspekcie niedokonanym,

— czynnik dwuplanowości realizacji rezultatywności akcji z określnikami krotności — ograniczonej z grupą centralną wpływa na wyrażenie akcji aspektem dokonanym i niedokonanym; z określnikami grupy peryferyjnej — wpływa na wyrażenie akcji aspektem niedokonanym.

Мирелла Ваттини

РУССКИЕ ГЛАГОЛЫ ДВУНАПРАВЛЕННОГО ДЕЙСТВИЯ
С ОБСТОЯТЕЛЬСТВАМИ ОГРАНИЧЕННОЙ КРАТНОСТИ
НА ОСНОВЕ ПРОШЕДШЕГО ВРЕМЕНИ

Резюме

В настоящей статье предпринимается попытка представить употребление глаголов двунаправленного действия с обстоятельствами ограниченной кратности (с центральной и периферийной группами) в русском языке. Цель статьи — представить факторы, способствующие употреблению этих глаголов в несовершенном, или совершенном виде с обеими группами.

Фактор аннулированности результата влияет на употребление несовершенного вида в контексте с обстоятельствами ограниченной кратности. Снижение роли фактора аннулированности результата приводит к выбору употребления совершенного вида с обстоятельствами центральной и периферийной групп.

Mirella Wartini

RUSSIAN TWO-WAY ACTION VERBS
WITH THE LIMITED ITERATION MARKERS IN THE PAST TENS

Summary

The following article attempts to present the use of two-way action verbs with the limited iteration markers. The main aim of the article is to analyze the factors determining the choice of perfective or imperfective aspects of two-way action verbs with a central and a peripheral group. The effect cancellation factor determines the use of imperfective aspect in the context of limited iteration markers. The annulment of the effect cancellation factor results in the use of perfective aspect with a central and a peripheral group markers.